

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ #4

Εναν χρόνο μετά από την εκδήλωση του πρωτοφανούς υγιεινιστικού πραξικοπήματος παγκόσμια και την εφαρμογή των κατ'επίφαση υγειονομικών μέτρων έκτακτης ανάγκης στην Ελλάδα, είμαστε πλέον στην θέση να εξάγουμε κάποια διδάγματα από την μέχρι τώρα εξέλιξη αυτής της ιστορίας. Στη θέση αυτή βρεθήκαμε εξ ανάγκης, καθότι ως εργάτες/τριες νιώσαμε στο πετσί μας τι πάει να πει να ρυθμίζεται στο σύνολό της η κοινωνική ζωή από κυβερνητικά διαγγέλματα και διαδοχικά κύματα κοινωνικού φόβου και πανικού. Βρεθήκαμε, όμως, κι από επιλογή καθότι από την πρώτη στιγμή που ξέσπασε η «πανδημία» και για όλο αυτό το διάστημα προσπαθήσαμε να σκαρώσουμε τις γραμμές μιας ανταγωνιστικής εργατικής θεωρίας που θα μας επιτρέψει να εξηγήσουμε τη συγκυρία με διαφορετικό τρόπο από εκείνον που την εξηγούσε η δημαγωγία των αφεντικών. Από πέρυσι τον Μάρτη, λοιπόν, αναλύουμε και τεκμηριώνουμε με επιμονή μέσα από τις σελίδες αυτού του περιοδικού την άποψη ότι μια μέτριας φονικότητας επιδημική νόσος αξιοποιείται από τα αφεντικά παγκόσμια ώστε η καπιταλιστική εξέλιξη να δεχτεί την αναγκαία εκείνη ώθηση και να μπει με όρους πρωτοφανούς έντασης στην εποχή ενός ανορθόδοξου ενδοκαπιταλιστικού πολέμου, σε συνθήκες παρατεταμένης καπιταλιστικής κρίσης.

Επιμέρους πτυχές αυτής της άποψης θα επιχειρήσουμε να κωδικοποιήσουμε παρακάτω, όχι όμως για να κομίσουμε γλαύκας εις Αθήνας, αλλά για να εντοπίσουμε και να καταδείξουμε τις ρωγμές και τα κενά της καπιταλιστικής κανονικότητας για όσους ακόμα αναζητούν εργαλεία έμπρακτης αμφισβήτησης των κρατικών αφηγήσεων. Γνωρίζουμε,

επίσης, ότι αυτό το έργο είναι πελώριο, αλλά παραμένει ημιτελές όσο οι λέξεις που καταστρώνονται εδώ αδυνατούν να αποκτήσουν χέρια και πόδια, άρα να καταστούν φορείς εκείνης της ενεργούς και υποκειμενικής άρνησης στις προσταγές των αφεντικών. Αυτό το δεύτερο σκέλος είναι που κάνει κάθε τέτοιο έργο «πελώριο», αλλά τέτοια είναι κι η εποχή που μας έλαχε να κάνουμε πολιτική: γεμάτη απαιτήσεις.

Η ΚΡΙΣΗ ΦΕΡΝΕΙ ΤΟΝ ΙΟ Ή Ο ΙΟΣ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ;

Προτού δούμε τις βασικές επιπτώσεις που έχει επιφέρει στην σύγχρονη εργατική υποκειμενικότητα η εδώ και έναν χρόνο εφαρμογή των μέτρων έκτακτης ανάγκης, ας δούμε πως η καπιταλιστική δομή έχει μεταβληθεί το διάστημα αυτό, αναδιατάσσοντας τον εαυτό της ώστε να μπορέσει να συνεχίσει ακόμα πιο βίαια την συσσώρευσή της ενάντια στην εργατική τάξη. Το «οικονομικό σκέλος του κορονοϊού», νοούμενο ως οι επιπτώσεις που έχει σήμερα και για το μέλλον η covid19 στη σφαίρα της οικονομίας, καταλαμβάνει στον δημόσιο λόγο τον ίδιο χώρο με εκείνον που καταλαμβάνουν οι υγειονομικές επιπτώσεις της νόσου. Κι αν οι τελευταίες γίνονται φορείς ενός ανελέητου συρμού πτωματολογίας και τρομολαγνείας, οι οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας έχουν μια διττή λειτουργία. Γίνονται ταυτόχρονα φορείς μιας όψης διάλυσης και μιας όψης αναδιάρθρωσης του κόσμου. Ήταν από την πρώτη στιγμή εμφανές ότι μέσα στο ζοφερό και αποκαλυπτικό σκηνικό που σκηνοθετήθηκε ώστε να πειστούμε για την «πρωτοφανή επικινδυνότητα» του νέου κορονοϊού, τα μοναδικά πράγ-

ματα που έλαμπαν στον κόσμο αυτό ήταν τα καινοτόμα προϊόντα της τεχνολογίας: εφαρμογές, ρομπότ, εμβόλια, τεχνητή νοημοσύνη κ.ά. Μια ολόκληρη εποχή, αφού ισοπεδώθηκε διανοητικά και συναισθηματικά από έναν πληροφοριακό βομβαρδισμό ανορθολογίας και φόβου, αφέθηκε να αναζητήσει την ελπίδα της στα ευτελή, δέχθη «απαστράπτοντα» επιτεύγματα της πιο προωθημένης μερίδας των αφεντικών. Από την πρώτη στιγμή ήταν σαφές ότι αυτή η πανδημία συνδέεται στενά με την λεγόμενη «4η βιομηχανική επανάσταση».

Μέλημα της δημαγωγίας των αφεντικών εξαρχής ήταν να φτιαχτεί μια αφήγηση που τοποθετούσε αυθαίρετα την καπιταλιστική κρίση, δηλαδή τις «οικονομικές επιπτώσεις της πανδημίας», ως αποκλειστική συνέπεια του δήθεν πρωτοφανούς υγειονομικού ζητήματος που ανάγκασε τα κράτη να αναστείλουν την φυσιολογική κίνηση της οικονομικής ζωής. Γι' αυτό η πρώτη ονομάστηκε ευφάνταστα ως «κρίση του κορωνοϊού» ενώ στην πραγματικότητα δεν είναι τίποτα περισσότερο από την πλέον πρόσφατη εκδήλωση των βασικών αντινομιών που εδώ και μερικούς αιώνες ταλανίζουν το καπιταλιστικό σύστημα κοινωνικής οργάνωσης. Δείξαμε τους προηγούμενους μήνες στον βαθμό που μπορούσαμε τους λόγους για τους οποίους η καπιταλιστική κρίση αναμενόταν να ξεσπάσει με πατάγο ήδη από τις αρχές του 2019. Υποστηρίξαμε, επίσης, ότι η καπιταλιστική κρίση που ξέσπασε -όπως και κάθε προηγούμενη κρίση της ιστορίας- δεν συνιστά κανενός είδους εξαίρεση της καπιταλιστικής εξέλιξης. Αντίθετα αποτελεί μέρος του κανόνα της: οι κρίσεις είναι ένα ειδικό πλην μόνιμο φαινόμενο στον καπιταλισμό.

Με τις επιμέρους όψεις της νέας καπιταλιστικής κρίσης που ξεδιπλώνεται μπροστά μας, οι οποίες «συναντήθηκαν» σε έναν ιστορικό κόμβο το έτος 2020, ασχοληθήκαμε στα τέσσερα προηγούμενα τεύχη, θίγοντας τις παρακάτω ακατανόητες φράσεις όταν διάφοροι «φίλοι των εργατών» διατύπωναν το σύνθημα «*φτιάχτε κι άλλες ΜΕΘ*» ως το ύστατο δείγμα αντικαπιταλιστικής επινοητικότητας: *κρίση υπερσυσσώρευσης, κρίση της ταξικής σχέσης, κρίση της παγκοσμιοποίησης, κρίση του γεωπολιτικού status quo*. Εκεί διαπιστώσαμε για παράδειγμα πως οι επιβαλλόμενοι περιορισμοί στην κυκλοφορία εμπορευμάτων και εργατών παγκόσμια δεν έχουν καμία σχέση με τα υγειονομικά πρωτόκολλα, αλλά αντιθέτως έχουν να κάνουν με τον εμπορικό πόλεμο μεταξύ των πρωτοκλασσάτων καπιταλιστικών κρατών. Αντίκτυπο αυτού του εμπορικού πολέμου στην Ελλάδα συνιστούν και τα σχέδια αναδιάρθρωσης της οικονομίας και της «αγοράς εργασίας». Καταλάβαμε ακόμη πως όσο η αγορά θα μένει κλειστή με πρόσχημα τον «περιορισμό της εξάπλωσης της νόσου», μαζί με τα εμπορεύματα που θα μένουν απούλητα στα ράφια των μαγαζατόρων, μέρα με την μέρα θα φτιάχνεται δίπλα της και μια άλλη στοιβα, πολύ μεγαλύτερη σε όγκο. Εκείνη των ανέργων ή καλύτερα των σε υποχρεωτική αναστολή εργασίας μισθωτών. Τότε αρχίσαμε να καταλαβαίνουμε καλύτερα το πραγματικό περιεχόμενο εκείνης της στριφνής φράση που συνοδεύει δύο αιώνες καπιταλιστικών κρίσεων: *πλεονάζουσες παραγωγικές δυνατότητες...*

Οι χιλιάδες εργάτριες που κλείστηκαν στα σπίτια τους και αναγκάστηκαν να τη βγάλουν πέρα με τα κρατικά επιδόματα είναι η πιο άμεση και απτή απόδειξη του ξεσπάσματος αυτής της κρίσης. Μόνο που δεν ονομάζονται έτσι (και πολλοί από αυτούς δεν θέλουν να δουν τον εαυτό τους ως κάτι τέτοιο). Ονομάζονται «εργαζόμενοι σε νόμιμη αναστολή», προεικονίζοντας την αυριανή πραγματικότητα: ότι στην μετά-covid εποχή θα ονομάζονται άνεργοι, επιδοτούμενοι/ες ή μη από τον ΟΑΕΔ. Διαπιστώσαμε κάποια ακόμα χρήσιμα πράγματα. Ότι για παράδειγμα τα κρατικά σχέδια διάσωσης συγκεκριμένων τομέων της οικονομίας που πλητώνται από τις «επιπτώσεις της πανδημίας» αναδεικνύουν τους νέους «εθνικούς πρωταθλητές», δηλαδή τα αφεντικά εκείνα που πάση θυσία πρέπει να προστατευτούν γιατί θα παίξουν κεντρικό ρόλο στα σχέδια της μετά-covid ανάπτυξης, δηλαδή στο επόμενο κύμα επίθεσης σε βάρος της εργατικής τάξης.

Αυτά τα κρατικά σχέδια διάσωσης, όμως, έχουν μια επιπλέον διάσταση στην συγκυρία: προεικονίζουν έναν νέο ρόλο του κράτους στην μετά-κόβιντ εποχή. Πρόκειται για έναν ρόλο ο οποίος, έπειτα από αρκετές δεκαετίες που η αγορά και η κοινωνία αφέθηκαν να «αυτορυθμίζονται», φέρνει στο προσκήνιο της ιστορίας το κράτος-προστάτη και ρυθμιστή. Αυτή η επιστροφή είναι σαρωτική διότι μαζί με τις παλιές βεβαιότητες που αίρονται, συμπαρασύρεται κι ένα πλήθος νοημάτων, θεσμών και κοινωνικών πρακτικών που συνιστούσαν ό,τι μέχρι πρότινος συνηθίζαμε να αποκαλούμε «δυτικά δημοκρατικά πολιτεύματα». Από την πρώτη στιγμή ήταν σαφές ότι η μέρα που θα ανέτειλε στη νέα εποχή έπρεπε να μην θυμίζει σε τίποτα τις παλιές. Το κράτος έκτακτης ανάγκης είναι πλέον ο κανόνας, όχι η εξαίρεση.

LOCKDOWN: ΓΙΑ ΜΙΑ ΣΤΑΔΙΑΚΗ ΑΡΣΗ ΤΩΝ ΨΕΥΔΑΙΣΘΗΣΕΩΝ

Αναλύοντας την τεχνική σύνθεση του κεφαλαίου και της ζωντανής εργασίας που τίθεται σε «αναστολή» με τα διαδοχικά lockdowns υποστηρίζουμε εδώ και έναν χρόνο ότι οι κρατικές πολιτικές αντιμετώπισης της πανδημίας δεν τελούν σε συνάρτηση με τον επιδημιολογικό περιορισμό αυτής, αλλά αντιθέτως αξιοποιούνται από τα καπιταλιστικά κράτη για την εφαρμογή νέων πολιτικών τεχνολογιών υποτίμησης και πειθάρχησης ενάντια στην ζωντανή εργασία. Γι' αυτό λέμε πως πρέπει να βλέπουμε τα με κρατική εντολή lockdowns ως μια άγρια πολιτική ανταπεργία του Κεφαλαίου σε βάρος της εργατικής τάξης. Και πως πρέπει να καταλαβαίνουμε τα «μέτρα περιορισμού της εξάπλωσης του ιού» ως μια εν σπέρματι θηριώδη καπιταλιστική αναδιάρθρωση που ξεκινάει από τις παραγωγικές δομές και καταλήγει στις ιδιωτικές συνθήκες των εργατών και των εργατριών.

Μολονότι δεν αγνοήσαμε ούτε στο ελάχιστο τις πειθαρχικές και ελεγκτικές όψεις που κυοφορεί η συγκυρία, οι οποίες ασφαλώς δεν έχουν αναπτυχθεί σε όλο το εύρος τους μέχρι στιγμής, επιλέξαμε να τοποθετήσουμε την καπιταλιστική κρίση στο κέντρο της εξήγησής μας. Πρόκειται για μια κρίση που εξελίσσεται στο φόντο μιας ολότελα κατασκευασμένης και ενισχυμένης επικινδυνότητας της νόσου. Προσοχή! Δεν υποστηρίζουμε ότι «ο ιός δεν υπάρχει». Λέμε πως μια υπαρκτή επιδημική νόσος, με μεγαλύτερο δείκτη μετάδοσης από αυτές των προηγούμενων χρόνων αλλά εξίσου θανατηφόρα, εργαλειοποιείται από τα κράτη, τα αφεντικά και την δημαγωγία ώστε να κατασκευαστεί ένα μέγα-συμβάν και να δοθεί μια ώθηση στην καπιταλιστική εξέλιξη, με έναν τρόπο και μια μέθοδο όμως που δεν έχει προηγούμενο στην πρόσφατη ιστορία.

Όσο περνάει ο καιρός γίνεται όλο και πιο εμφανές, ακόμα και για εκείνους που δεν ήθελαν με τίποτα να το δούν πριν από έναν χρόνο, ότι στο επίκεντρο της κρατικής διαχείρισης της covid19 μπαίνει η αναδιάρθρωση της εργασίας, της οικονομίας και του κράτους όχι ως πρόσχημα, αλλά ως αυτοσκοπός. Κι αυτή η αναδιάρθρωση παίρνει διαρκώς τη μορφή κυβερνητικών διαγγελμάτων που διαμνύουν ότι «αυτός ο κόσμος πρέπει να αλλάξει οριστικά κοινωνική μορφή». Για παράδειγμα είναι ότι με το πρωθυπουργικό διάγγελμα της 9ης Φεβρουαρίου 2021 μερικές εκατοντάδες χιλιάδες μισθωτών έμαθαν το βράδυ της προηγούμενης μέρας -από την τηλεόραση και διά στόματος πρωθυπουργού- ότι την επόμενη μέρα δεν θα πρέπει να πάνε στην δουλειά τους!

Προσέξτε: έχουμε να κάνουμε με έναν αναβαθμισμένο τρόπο άσκησης κρατικής πολιτικής που αποπειράται να ρυθμίζει άμεσα και δραστικά το λεπτομερές περιεχόμενο της καθημερινής ζωής των εργατριών. Η καθημερινή ζωή με τις πάμπολες πτυχώσεις της (π.χ. εργασία, ελεύθερος χρόνος, εκπαίδευση κ.ά.) αποκόπτεται από το ρυθμιστικό της πλαίσιο και υπάγεται ολοκληρωτικά στην κανονιστική αρμοδιότητα του ζωντανού και επείγοντος κρατικού λόγου. Έτσι οι εργάτες/τριες μαθαίνουν να ενημερώνονται διά στόματος πρωθυπουργού- τότε θα δουλέψουν, αγνοώντας την σύμβαση εργασίας που έχουν υπογράψει, οι μαθήτριες/τές εκπαιδεύονται

να περιμένουν την υπουργική ανακοίνωση για το αν θα πάνε την Δευτέρα σχολείο, και όλοι/ες μαζί εκπαιδεύονται να μαθαίνουν από τους κάθε λογής «χαρδαλιάδες» ποιοι είναι οι επιτρεπτοί τρόποι να χαιρετιούνται, να βγαίνουν από το σπίτι τους, να μετακινούνται κ.ο.κ.

Αυτή η μαζική αλλαγή των συνθηκών και των συμπεριφορών της εργατικής τάξης υπάγεται σε μια μακρά ιστορική λογική της καπιταλιστικής εξέλιξης. Όπως στα προηγούμενα κύματα μετατροπής του καπιταλιστικού παραδείγματος από τον 18ο μέχρι τον 20ο αι., έτσι και σήμερα ο παλιός προλεταριακός κόσμος πρέπει να ξηλωθεί. Πρέπει η προλεταριακή μνήμη –σωματική, διανοητική και συναισθηματική– να λησμονηθεί ώστε να εξασθενήσει. Πρέπει οι «παλιές» συνθήκες να λειωρηθούν και να δυσφημιστούν μέχρι εκείνο το σημείο όπου οι «νέες» θα μοιάζουν ως η μόνη διαθέσιμη επιλογή. Το νέο απαστράπτον καπιταλιστικό σχέδιο της γενικευμένης μηχανικής και ψηφιακής μεσολάβησης της ανθρώπινης δραστηριότητας υποχρεωτικά θα στηθεί πάνω στα συντρίμια του παλιού κόσμου.

ΤΟ ΨΗΦΙΑΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΕΡΓΟΣΤΑΣΙΟ

Συμπληρώνοντας έναν χρόνο, λοιπόν, από την καθολική εφαρμογή του κράτους έκτακτης ανάγκης σε όλο το εύρος της κοινωνικής ζωής, κάποιες τεκτονικές αλλαγές που έχουν συμβεί επιχειρείται να καταδειχτούν εδώ, εν είδει πολιτικών συμπερασμάτων. Η καπιταλιστική ομαλότητα μπορεί να μην έχει επιστρέψει με την έννοια που την γνωρίσαμε προ-covid, πλην όμως ο καπιταλισμός συνεχίζει να λειτουργεί αλλάζοντας ταυτόχρονα τον εαυτό του και, μαζί του, την μορφή του κοινωνικού εργοστασίου. Η εργασία συνεχίζει να παρέχεται μαζικά στην κοινωνία και η λειτουργία της μισθωτής σχέσης δεν έχει περιοριστεί, ούτε έχει περιέλθει σε κάποιου είδους κρίση. Ένα σημαντικό τμήμα της μισθωτής εργασίας έχει τεθεί διά νόμου σε αναστολή (κυρίως στην εστίαση-τουρισμό, στο λιανεμπόριο και στον πολιτισμό), εξαναγκάζοντας τις εργάτριες που εργάζονται στους κλάδους αυτούς και δεν έχουν κάποιο επικουρικό εισόδημα, είτε να περιορίσουν σημαντικά τις βασικές ανάγκες στους στο ποσό του βοηθήματος που τους χορηγεί το κράτος, είτε (συχνότερα) να ξεκινήσουν την αναζήτηση μιας νέας επαγγελματικής σταδιοδρομίας. Για το τμήμα εκείνο της σύγχρονης εργατικής τάξης που δούλευε σταθερά ή εποχιακά στους παραπάνω κλάδους έχει γίνει σαφές ότι η μετά-covid εποχή θα σημάνει την βίαια αναδιάρθρωση της εργασίας τους, με πρώτο και από αποτέλεσμα την κατάργηση πολλών θέσεων εργασίας.

Υπ' αυτή την έννοια η ανεργία αποκτά μια υβριδική μορφή, καθώς εμφανίζεται ως επ' αόριστον αναστολή εργασίας με κρατική εντολή και ταυτόχρονα κρατική επιδότηση. Καμία εργαζόμενη δεν γνωρίζει τι ακριβώς θα σημάνει για την δουλειά της η άρση αυτής της κρατικά οργανωμένης αναστολής. Σε κάθε περίπτωση το φαινόμενο της ανεργίας, ως είναι αναμενόμενο, θα γίνει μαζική συνθήκη για χιλιάδες προλετάριους, με τους πιο «κινητικούς» μεταξύ αυτών να αναζητούν ήδη αγωνιωδώς νέες επαγγελματικές διεξόδους. Οι «επιμορφώσεις» και οι «τεχνικές εκπαιδεύσεις» έχουν μπει ξανά μαζικά στην εργατική καθημερινότητα, ενόσω το εργασιακό περιβάλλον που προεικονίζεται για το μέλλον φαίνεται ότι θα έχει δύο βασικά στοιχεία στην μετώπη του: *εξειδίκευση και ψηφιακότητα*.

Εδώ και χρόνια τα ντόπια αφεντικά και οι επιστημονικοί τους εκπρόσωποι διαμαρτύρονται ότι παρουσιάζουν σημαντική «έλλειψη σε εξειδικευμένο εργατικό προσωπικό», η οποία δεν ευνοεί (λένε) τις τάσεις ανάπτυξης. Αυτή η «εξειδίκευση» που λένε ότι «λείπει» έχει κάποια βασικά χαρακτηριστικά. Πρώτον, είναι «εξειδίκευση» στο νέο ψηφιακό περιβάλλον, το οποίο φαίνεται ότι θα παίξει τον ρόλο του βασικού οχήματος καπιταλιστικής ανάπτυξης για τα επόμενα χρόνια και έναν από τους κύριους μοχλούς μαζικής αναδιάρθρωσης των κοινωνικών σχέσεων και συμπεριφορών. Δεύτερον είναι μια εξειδίκευση η οποία πρωτίστως «λείπει» από την εργατική δύ-

ναμη που παρέχεται στους καπιταλιστικούς κλάδους που τελούν σε αναστολή και οι οποίοι είναι βέβαιο ότι θα συρρικνωθούν με τάσεις μονοπωλιακής συγκέντρωσης τα επόμενα χρόνια. Η μεγάλη εργατική μάζα που παρέχει την εργασία της στους τομείς που τελούν σε αναστολή εργασίας, μολονότι μπορεί να έχει υψηλό βαθμό πνευματικής κατάρτισης (π.χ. να είναι κάτοχος πανεπιστημιακού τίτλου κ.ο.κ.), κοινωνικών δεξιοτήτων (να γνωρίζει ξένες γλώσσες κ.ο.κ.) πολιτισμικού κεφαλαίου (να έχει άποψη για την ηλεκτρονική μουσική κ.ο.κ.), από την άποψη των συμφερόντων της καπιταλιστικής αξιοποίησης παραμένει *ακατάρτιστη και ανειδίκευτη*.

Τρίτον πρόκειται για μια «εξειδίκευση» αναγκαία για το σύστημα ώστε να διατιμηθεί εκ νέου και πιο βίαια η τιμή της εργατικής δύναμης που παρέχεται γενικά στην χώρα. Οι «εξειδικευμένοι» εργάτες/τριες, δηλαδή όσοι/ες έχουν την δυνατότητα να προσανατολιστούν σε νέα επαγγέλματα, αυτομάτως ομαδοποιούν μια άλλη «ανειδίκευτη εργατική μάζα» και καθιστούν την άλλη «ανειδίκευτη» αυτή εργατική δύναμη φτηνότερη. Κι αυτή η τελευταία ως μην έχουμε αυταπάτες ότι δεν θα χρειαστεί ποτέ ξανά στο μέλλον. Όση ανάγκη έχουν τα αφεντικά από «εξειδικευμένους εργάτες» άλλη τόση έχουν από φτηνούς, «ανειδίκευτους» και παράνομους που θα στελεχώνουν τις γαλέρες της μετα-κόβιντ «ανάπτυξης». Οι ταχεία ανάπτυξη των ελληνικών εξαγωγών στον αγροτικό τομέα και τα σχέδια για τον μετά-covid τουρισμό δείχνουν ότι τα «φτηνά μεροκάματα» για τα οποία πιέζει η αναδιάρθρωση της οικονομίας θα μπορέσουν να αξιοποιηθούν σε έναν νέο γύρο συσσώρευσης των αφεντικών.

Από την άλλη, ένα σημαντικό τμήμα της σύγχρονης εργατικής τάξης, το λεγόμενο «γνωσιακό προλεταριάτο» συνεχίζει να παρέχει την εργασία του όπως και προ-covid με μόνες σημαντικές διαφορές ότι:

1 οι συνθήκες εργασίας έχουν εντατικοποιηθεί σε υπέρμετρο βαθμό, κυρίως σε ό,τι έχει να κάνει με τα ωράρια, την παραγωγικότητα και τις ψυχοσυναισθηματικές επιπτώσεις που προξενεί η αίσθηση του διαρκώς «εκτάκτου και κατεπείγοντος»,

2 η εργασία τείνει να παρέχεται σε μεγάλο βαθμό μέσα από το σπίτι, προξενώντας δομικές αλλαγές στην φύση και στο νόημα της δουλειάς, στην σύγχρονη προλεταριακή υποκειμενικότητα που συγκροτείται στην μητρόπολη αλλά και στην μητρόπολη την ίδια. Οι δασκάλες και οι καθηγητές όταν δεν εργάζονται στο σχολείο, συνεχίζουν να εργάζονται από το σπίτι, οι μαθήτριες το ίδιο. Οι καθηγήτριες φροντιστηρίων ομοίως, οι μισθωτοί λογιστές, οι μισθωτοί δικηγόροι, οι τηλεφωνήτριες, οι προγραμματιστές το ίδιο. Ένα σημαντικό τμήμα του κοινωνικού εργοστασίου, αυτό που συγκροτείται γύρω από την *γνωσιακή εργασία*, έχει εγκαταλείψει σε έναν μεγάλο βαθμό τον αναλογικό κόσμο και έχει μετακομίσει στην σφαίρα της ψηφιακότητας. Η εργασία εκεί συνεχίζει να είναι μισθωτή (άρα καταναγκαστική), μόνο που έχει χάσει το στίγμα της μέσα στην πόλη και την ενεργή διάδρασή της μέσα στις κοινωνικές σχέσεις. Είναι μια εργασία που έχει γίνει εν μέρει «αόρατη», παρότι η καπιταλιστική αξιοποίησή της συνεχίζει να είναι ορατή και απτή σε κάθε στιγμή του κοινωνικού εργοστασίου. Για ένα σημαντικό τμήμα της σύγχρονης εργατικής τάξης, τα μέτρα έκτακτης ανάγκης που εδώ και έναν χρόνο εφαρμόζονται έχουν επικαθορίσει σε μείζονα βαθμό την καθημερινότητά τους και την υποκειμενικότητα που ως εργάτες/τριες συγκροτούν.

ΓΙΑ ΜΙΑ ΝΕΑ, ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Ο βίαιος επανακαθορισμός των κοινωνικών αναγκών και η υπαγωγή τους σε ένα κρατικά οργανωμένο οικονομικό σχέδιο αποτελεί ίδιον των μορφών *πολεμικής οικονομίας*. Όταν τα καπιταλιστικά κράτη μπαίνουν σε

έναν πόλεμο επιχειρούν να καθυποτάξουν την καπιταλιστική παραγωγή και να την θέσουν διά νόμου στις ανάγκες του εμπόλεμου κεφαλαίου. Επιχειρούν επίσης να επανακαθορίσουν διά της βίας, της προπαγάνδας και της πειθάρχησης το εύρος των καπιταλιστικά επιτρεπόμενων μορφών κοινωνικής αναπαραγωγής του πληθυσμού και, ειδικότερα, της εργατικής τάξης. Η τελευταία πρέπει να αποκτήσει τη μέγιστη *παραγωγικότητα* και τη μέγιστη *πειθάρχηση* και, ταυτόχρονα, την ελάχιστη ελευθερία να αυτοαξιοποιείται έξω από τα επιτρεπτά όρια των αναγκών της εμπόλεμης οικονομίας. Και όλα τα παραπάνω πρέπει να επιτευχθούν μέσω μιας ιδεολογικής «αφήγησης», πειστικής και συνετικής στο εσωτερικό της. Γι' αυτό σε περιόδους πολέμου ο κρατικός λόγος επιδιώκει να αποκτήσει την μέγιστη πειστικότητα και διεισδυτικότητα, εξοβελίζοντας στο πυρ το εξώτερον οποιαδήποτε απόπειρα αμφισβήτησής του.

Στην σύγχρονη ιστορία η κρατική «αφήγηση» που χρησιμοποιήθηκε συχνότερα, ενόσω διαρκούσαν τα ξεσπάσματα των καπιταλιστικών κρίσεων, ήταν αυτή του επαπειλούμενου κινδύνου για το έθνος, εσωτερικού ή εξωτερικού αλλά προπαντός ορατού. Μολονότι ο εθνικισμός καθόλου δεν έχει χάσει την λειτουργικότητα που είχε για τον καπιταλισμό, η εφεύρεση μιας νέας μορφής κινδύνου, «αόρατου» αυτή τη φορά, συνάδει απόλυτα με την ιδεολογία και τη ρητορική των 4ης γενιάς πολέμων, δηλαδή των σχεδίων αστικής «αντιτρομοκρατίας» και αντιεξέγερσης που από τις αρχές του αιώνα βρίσκονται στην εμπροσθοφυλακή των νέων πολιτικών τεχνολογιών πειθάρχησης, ελέγχου και καταστολής.

Από την άλλη, αξίζει να θυμηθούμε ότι τα κρατικά σχέδια πολεμικής οικονομίας στον 20ο αι. εμφανίστηκαν κυρίως μέσω της μορφής του «δελτίου». Στα «δελτία» περιγράφονταν το πλήθος και η ακριβής ποσότητα των εμπορευμάτων που η εργατική τάξη μπορούσε να καταναλώσει ελεύθερα, ώστε να συντηρείται η εργατική δύναμη σε εκείνη την οριακή κατάσταση για να είναι δυνατή η αξιοποίησή της από τα αφεντικά. Η *πολεμική οικονομία* είναι η μορφή του καπιταλιστικού κόσμου, όπου η εργατική δύναμη καθίσταται ένα μέγεθος μετρήσιμο και στιγμιαία αναλώσιμο, απογυμνώνεται από τον φορέα της, αντικειμενοποιείται για τους σκοπούς της καπιταλιστικής παραγωγής και υπάγεται ολοκληρωτικά στις ανάγκες του. Η διαδικασία αυτή μπορεί να είναι μακρά αλλά πάντα στο τέλος του δρόμου καταλήγει σε ένα θλιβερό αδιέξοδο: τη μαζική καταστροφή της πλεονάζουσας παραγωγικής δυνατότητας. Είτε με τη μορφή της καταστροφής παραγωγικών δομών, είτε με τη μορφή της καταστροφής εργατικής δύναμης. Αυτό τουλάχιστον μας δίδαξε ο φασισμός του 20ου αιώνα.

ΟΙ ΝΕΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΠΕΙΘΑΡΧΗΣΗΣ *ΘΑ ΕΧΟΥΝ ΜΟΝΙΜΟ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ*

Ο κόσμος που ξημερώνει στην μετά-covid εποχή είναι ο κόσμος που υπαγορεύουν οι νέες πολιτικές τεχνολογίες της υποτίμησης και της πειθάρχησης. Η αναγκαία βία που ασκείται, όμως, στην εργατική τάξη ώστε η τελευταία να εγκαταλείψει τον κόσμο της και να αγκιστρωθεί στο σχέδιο που καταστρώνουν τα πιο προωθημένα τμήματα του κεφαλαίου για το καπιταλιστικό μέλλον, δεν έχει (τουλάχιστον ακόμα) εκείνη την ποιότητα που γνωρίσαμε στο παρελθόν. Είναι η βία ενός σχεδίου που δεν έχει στο επίκεντρό του τον εξαναγκασμό, αλλά την πειθώ. Δεν «απειλεί», αλλά δείχνει ότι «νοιιάζεται». Δεν εκπέμπει αυστηρούς νόμους, αλλά κανόνες προς συμμόρφωση, ασχέτως αν η μήτρα της καπιταλιστικής βίας, δηλαδή ο καταναγκασμός της μισθωτής εργασίας, όχι μόνο δεν έχει εξασθενήσει αλλά μέσω διάφορων οδών έχει επιταθεί και επεκταθεί.

Ως ανομολόγητο σχέδιο προβάλλει το εξής: η εργατική δύναμη και, ειδικότερα, ο φορέας της, δηλαδή το εργατικό σώμα πρέπει να εκπαιδευτεί ώστε να υπάγει συνολικά τον εαυτό του στις ανάγκες του νέου καπιταλιστικού σχεδίου. Πρόκειται για ένα σχέδιο ζοφερό όπου η έννοια της «υγεί-

ας» πρέπει να επανακαθοριστεί και να αποκοπεί απ' ό,τι μέχρι πρότινος συνιστούσε παράμετρο της κοινωνικά κατακτημένης γνώσης για το σώμα και τη ζωή. Στο νέο υγιεινιστικό παράδειγμα και μέσω της εμπέδωσης του χυδαίου ιδεολογήματος της «κοινωνικής ευθύνης», η τελευταία επανανοηματοδοτείται, στην ουσία αποτινάσσεται από τις πλάτες των αφεντικών και φορτώνεται σε αυτές των εργατών/τριών. Και το χειρότερο είναι ότι ένα σημαντικό τμήμα της σύγχρονης εργατικής τάξης δεν το αντιλαμβάνεται ως βάρος αλλά ως «δυνατότητα». Δυνατότητα για «αυτοβελτίωση», για «αυτοσυνείδηση», για «ευεξία», για «έλεγχο του εαυτού» και άλλα τέτοια «positive». Πλάι σε αυτές τις «δυνατότητες», όμως, φυτρώνουν και μια θυμωμένα φόβοι. Κι είναι αυτοί οι φόβοι που εδώ και καιρό είχαν προλειάνει το έδαφος σε τέτοιον βαθμό ώστε να ακολουθούνται σήμερα μέχρι κεραίας κρατικές οδηγίες που μέχρι πριν κάποια χρόνια θα ακουγότουσαν παράλογες. Λέμε τελικά πως οι υγιεινιστικές νόρμες δεν καθορίζουν τις ατομικές συμπεριφορές. Καθορίζουν τις κοινωνικές σχέσεις.

Από την άλλη, οι πολιτικές τεχνολογίες των νέων μορφών ελέγχου δεν είναι ακριβώς προάγγελος της δυστοπίας, αλλά όπλα για την πειθάρχηση των εργατριών καθώς εξυπηρετούν την καπιταλιστικά ιδανική μορφή που επιχειρείται να εδραιωθεί για το νέο υποκείμενο της παραγωγής και της κατανάλωσης μέσα στο ψηφιακό κοινωνικό εργοστάσιο. Δεν είναι η πρώτη φορά στην ιστορία που η καπιταλιστική αναγκαιότητα σμίλεψε την μορφή του κόσμου. Κι όσο οξύμωρο μας φαίνεται το ενδεχόμενο ότι στο εξής αυτός ο κόσμος δεν θα επιστρέψει στην πρότερη κατάσταση, άλλο τόσο διδακτική είναι η ιστορία της κριτικής στον θεσμό της φυλακής ή του ψυχιατρείου. Τρεις περίπου αιώνες μετά την εμφάνιση στην Ευρώπη των δύο εμβληματικών αυτών πειθαρχικών θεσμών της σύγχρονης ιστορίας, οι κριτικές που ασκούνται εναντίον τους παραμένουν ίδιες στο περιεχόμενο και τα επιχειρήματα. Το «ανορθολογικό» κατασκευάσμα του χωροταξικού εγκλεισμού της φυλακής και του ψυχιατρείου, τρεις και πλέον αιώνες μετά την εμφάνισή του, συνεχίζει να παραμένει αμετάβλητο, παρότι έχει πλέον αποδειχτεί ότι δεν έχει εκπληρώσει ούτε στο ελάχιστο τον σκοπό για τον οποίο θεσπίστηκε. Παρόλα αυτά η λειτουργικότητά του έχει αποσυνδεθεί από την καπιταλιστική χρησιμότητά του. Κι αυτή η τελευταία συμπυκνώνεται τελικά στο γεγονός ότι οι δύο αυτοί πειθαρχικοί θεσμοί συνδιαμόρφωσαν τελικά τους όρους με τους οποίους κατασκευάστηκε το παραγωγικό υποκείμενο του νεωτερικού καπιταλισμού.

Ερχόμενες στο σήμερα, και παρότι οι κοινωνίες μας συνεχίζουν να έχουν φυλακές και ψυχιατρεία, η καπιταλιστική αναγκαιότητα εκβιάζει εκ νέου την μορφή του κόσμου ώστε να τον υπάγει ολοκληρωτικά στο νεοπαγές σχέδιό της γενικευμένης ψηφιακής μεσολάβησης. Ως ιδεολογική και οργανωτική προμετωπίδα του σχεδίου αυτού εμφανίζεται η καραντίνα και οι συν αυτή πολιτικές πειθάρχησης και υποτίμησης (υλικής, διανοητικής και συναισθηματικής). Λέμε πως η «καραντίνα» και οι δήθεν «υγειονομικές οδηγίες» που την περιβάλλουν, δηλαδή η κοινωνική αποστασιοποίηση, η διευρυμένη ψηφιακότητα της τηλεργασίας και της τηλεκπαίδευσης, οι «φούσκες» των κοινωνικών συναναστροφών κ.ά. δεν είναι πρόσκαιρες τακτικές για την αντιμετώπιση της υγειονομικής κρίσης, που θα εξαφανιστούν με το επιτυχές ξεπέρασμα της τελευταίας, επιτρέποντάς μας να επιστρέψουμε στον κόσμο που γνωρίζαμε. Η καραντίνα και οι «υγειονομικές οδηγίες» που την περιβάλλουν είναι η πολιτική τεχνολογία που περιφράσσει την εφαρμογή του νέου καπιταλιστικού σχεδίου της 4ης βιομηχανικής επανάστασης μέσα στο νέο *ψηφιακό κοινωνικό εργοστάσιο*.